

«Aquests fragments són un testimoni excepcional del passat jueu a l'Ebre»

Entrevista

Descoberta. La doctora Irene Llop i Jordana destaca el valor dels manuscrits en hebreu apareguts a Vilalba dels Arcs i el fet que ara puguen estar conservats a l'Arxiu Comarcal de la Terra Alta

ANTON MONNER
GANDESA

Irene Llop i Jordana és doctora en Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica (UB) i llicenciada en Filologia Hebrea (UB); la seva tesi doctoral estudia la comunitat jueva de Vic al segle XIII. Combina la docència a la Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia Universitat de Vic amb la recerca i el treball en diferents arxius, històrics i administratius. Cal destacar la tasca d'identificació i descripció dels fragments de manuscrits hebreus de l'Arxiu Municipal de Girona (2010) o la documentació de les persones de les làpides del Museu d'Història dels Jueus de Girona (2018). Ha participat en el projecte d'identificació de fons sobre judaisme català a Yerushá (Rothschild Foundation) i en l'inventari de patrimoni jueu de l'Institut Català de Recerca de Patrimoni Cultural.

Per què ha batejat com «la Torà de Gandesa» els dos fragments de pergami hebreus que pertanyen a la família Coll de Vilalba (ara propietat de la família Ferrer Figueras de Gandesa)?

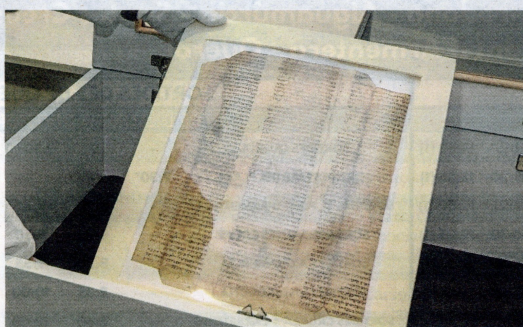
De fet, la denominació «Torà de Gandesa» és una atribució que fa referència als fragments hebreus corresponents a una part de la Torà que es conserva a l'Arxiu Comarcal de la Terra Alta, a Gandesa. En realitat, no en coneixem la procedència exacta. Van aparèixer reutilitzats a les cobertes de dos llibres d'un membre de la família Coll, una nissaga de notaris de Vilalba dels Arcs, que estudià a la universitat de Tortosa. Vilalba dels Arcs? Gandesa? Tortosa? Aquests poblacions són les més probables.

És habitual trobar documents d'aquest tipus?

El pergami és un material car i que necessita una preparació laboriosa, per tant era habitual reaprofitar pergamins quan perdien la seva funció original. Ara bé, que aquests pergamins continguin escriptura hebrea, ja no ho és tant. I que siguin fragments de la Torà, tampoc.

La doctora Irene Llop Jordana, medievalista i hebraïsta. FOTO: CEDIDA

Un dels pergamins en hebreu descoberts. FOTO: JOAN REVILLAS

Quina importància tenen aquests dos fragments?

D'una banda, tenen un gran valor pel document en sí mateix: no és molt habitual que apareguin fragments hebreus reutilitzats a les cobertes, i encara menys que sigui un fragment de la Torà. És un pa-

trimoni documental de gran valor històric i, a més, és un testimoni excepcional del passat jueu de les Terres de l'Ebre. És una gran sort (i generositat) que aquests fragments i el fons de Can Coll hagin passat d'un àmbit patrimonial privat a la conservació en un arxiu

comarcal, que en garanteix no més la preservació, sinó també l'accés per a la recerca i la seva difusió pública. Uns fragments que ens acosten al nostre passat jueu i el fan més visible i proper a tothom.

Què és la Torà?

La Torà és la Llei i, segons la tradició jueva, correspon als cinc llibres que Déu va donar a Moisès al Sinaí. Equival al Pentateuc cristià: Bereshit (Gènesi), Xemot (Èxode), Vayikrà (Levític), Bemidvar (Nombres) i Devarim (Deuteronomi). El seu estudi és obligatori i el seu coneixement és una obligació, i els escrits, en rotlles, són venerats i tractats amb respecte. Es pot trobar en format de rotlle o de còdex (llibre); en aquest cas, els fragments provenen d'un rotlle litúrgic destinat a la lectura a la sinagoga.

Què contenen els dos fragments?

“

«Les comunitats no eren nombroses, però la Terra Alta era una zona estratègica, amb l'Ebre com a eix de comunicació i intercanvi»

Són dues fulles de pergami consecutives, fet prou singular, amb un total de sis columnes. Contenen part de Levític (18:26 fins a 26:14), amb lleis de caràcter morals, rituals i socials per al poble d'Israel. La Torà es divideix en 54 porcions (paraixot) per la seva lectura pública setmanal, i aquesta divisió permet llegir la Torà en un any. En aquests fragments s'han identificat les tres paraixot dels fragments, que són Kedoixim, Emor i Behar, corresponents als números 30, 31 i 32 del cicle anual.

Vostè sabia que a la Terra Alta existien comunitats hebrees a Gandesa, Horta, Vilalba i Batea?

Sí, tot i que no eren comunitats molt nombroses, sí que eren dinàmiques i estaven estretament connectades a centres majors com Tortosa. La Terra Alta era una zona estratègica, amb l'Ebre com a eix de comunicació i intercanvi.

Quines eren les funcions socials dels hebreus a les zones poblades i com estaven organitzades?

Eren una minoria religiosa amb vida pròpia dins la societat cristiana amb oficis, espais de culte i normes particulars. Vivien més o menys agrupades en barris. A la Terra Alta sembla que no estaven organitzades en aljames, que és una estructura jurídica, sinó en comunitats, amb una organització més flexible. Fiscalment, estaven integrades a la col·lecta de Tortosa.